

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Söz Varlığı Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler Açısından Değerlendirilmesi

*Ali Ferhat ÖMEROĞLU**
*Sakine HAKKOYMAZ***

Öz

Bu çalışmanın amacı, ortaokul Türkçe ders kitaplarında söz varlığı öğretimine yönelik kullanılan yöntem ve teknikleri incelemektir. Araştırmanın veri setini 2021-2022 eğitim-öğretim yılından itibaren kullanılmak üzere yayımlanan ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Nitel bir araştırma olarak veriler doküman incelemesi tekniğiyle toplanmıştır. Çalışmaya dâhil edilen ders kitapları, araştırmacılar tarafından geliştirilen “Söz Varlığı Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikleri Değerlendirme Formu” ile incelenmiştir. Verilerin analizinde ve yorumlanmasında içerik analizi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda 5, 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarında söz varlığını öğretmeye yönelik belirlenen bütün yöntem ve tekniklerin toplam kullanılma sayısının 473 olduğu görülmüştür. İncelenen ders kitaplarında birbirinden farklı 16 yöntem ve teknik kullanıldığı; tüm sınıf düzeylerinde okutulan ders kitaplarında bu yöntem ve teknik seçimlerinin birbirine çok yakın olduğu tespit edilmiştir. Türkçe ders kitaplarının bu yönüyle öğretmenlere ve öğrencilere çeşitlilik sunmadığı söylenebilir. Ayrıca bütün sınıf seviyelerinde söz varlığına ait etkinliklerde alıcı söz varlığını geliştiren yöntem ve tekniklerin üretici söz varlığını geliştiren yöntem ve tekniklerden daha fazla kullanıldığı görülmüştür. Söz varlığı öğretimini içeren etkinliklerde kullanılan yöntem ve tekniklerin nitelikleri ve çeşitliliğini gözden geçiren çalışmaların belirli aralıklarla yapılmasının bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara, ders kitabı yazarlarına ve yayınevlerine alandaki gelişmeler hakkında bilgi vermesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Türkçe ders kitapları, yöntem ve teknik, alıcı söz varlığı, üretici söz varlığı.

Examination of Activities in Turkish Language Textbooks for Secondary School Level in terms of Methods and Techniques in Vocabulary Teaching

Abstract

The aim of this study is to examine the methods and techniques used for vocabulary teaching in Turkish language textbooks for secondary school level. The data set of this study consists of the Turkish language textbooks for 5th, 6th, 7th, and 8th grade secondary school level in use starting from the 2021-2022 academic year. Drawing on qualitative research pattern, this study obtains its data through document analysis. The textbooks in this study are examined using the “Evaluation Form for Methods and Techniques Used in Vocabulary Teaching” developed by the researchers. This study draws on content analysis to analyze and interpret the data. Findings of the study show that the textbooks for 5th, 6th, 7th, and 8th grade secondary school level used all methods and techniques for vocabulary teaching for 473 times. This study also concludes that a total of 16 individual methods and techniques are used in the textbooks and that these methods and techniques in the textbooks for all grades are of very similar nature; thus, they fail to offer

* Arş. Gör. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Hatay, ferhat.omeroglu@hotmail.com, ORCID: orcid.org/0000-0002-1756-7041

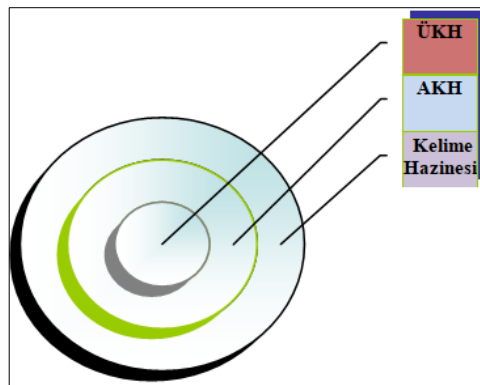
** Dr. Öğr. Üyesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Gaziantep, sakine.hakkoymaz@hku.edu.tr, ORCID: orcid.org/0000-0002-3005-7900

diversity to teachers and students. Furthermore, this study reveals that the methods and techniques intended to develop receptive vocabulary outnumber those intended to develop productive vocabulary in the activities for vocabulary for all grades. Future research to be periodically performed on the qualities and diversity of the methods and techniques used in the activities for vocabulary teaching would importantly help scholars in the relevant field and provide significant insights into the developments in the field to textbook writers and publishing houses.

Keywords: Turkish language textbooks, methods and techniques, receptive vocabulary, productive vocabulary.

Giriş

Çağdaş ve gelişmiş bir toplum olmanın önemli ölçütlerinden biri, toplumların temel dil becerilerini etkin kullanan bireylere sahip olmasıdır. Sosyal bir varlık olan insan, tüm ihtiyaçlarını iletişimin önemli bir unsuru olan dil sayesinde karşılamakta; duygularını, düşüncelerini, ihtiyaç ve isteklerini dil aracılığıyla ifade etmektedir. Bir kişinin dili kullanımındaki başarısının en temel göstergesi sözcüklerdir. Bireylerin ana dilini istenilen seviyede kullanması, anlama ve anlatma becerilerini geliştirmesi zengin bir söz varlığıyla mümkündür. Dolayısıyla söz varlığının zenginliği, bireyin düşünme ve anlatım zenginliğini de beraberinde getirmektedir (Lüle Mert, 2013, s. 15). Kelime hazinesi, kelime serveti, sözcük varlığı, sözcük dağarcığı ve söz dağarcığı gibi terimlerle aynı kavramı karşılamak amacıyla kullanılan söz varlığı (Onan, 2016, s. 21); dilde sözcük ve sözcük üstü birimler olan ikileme, deyim, atasözü vb. anlamlı dil birimlerinden oluşmaktadır (Karadağ, 2013, s. 8). Bireylerin söz varlıkları, ailenin ve çevrenin etkisiyle gelişmeye devam ederken okulda sistemli bir şekilde geliştirilmeye çalışılır. Nitekim Yangın'a göre (2002, s. 17) herhangi bir sözcüğü bilmek; o sözcüğü doğru seslendirmek, doğru yazmak, konuşurken ve yazarken yerinde kullanmak, okuduğunda ya da duyduğunda ne ifade ettiğini anlamak demektir. Dolayısıyla anlama ve anlatmanın gücü, zengin bir söz varlığıyla doğrudan ilişkilidir. Söz varlığı; dinleme ve okuma sürecinde alıcı söz varlığı, konuşma ve yazma sürecinde üretici söz varlığı olmak üzere ikiye ayrılır (Karadağ ve Maden, 2014, s. 272). Çocukların yeni bir sözcük, deyim veya atasözünün anlamını öğrenmesi alıcı söz varlığıyla ilgiliyken öğrendiklerini günlük hayatında kullanabilmesi üretici söz varlığıyla ilgilidir. Bu söz varlığı türleri şu şekilde gösterilebilir:

ÜKH: Üretici Kelime Hazinesi, AKH: Alıcı Kelime Hazinesi

Şekil 1. Söz Varlığı Türleri (Onan, 2020, s. 224)

Şekil 1'de görüldüğü üzere genel söz varlığı, alıcı ve üretici söz varlığını kapsarken alıcı söz varlığı da üretici söz varlığını kapsamaktadır. Onan (2020, s. 224), okuma ve dinleme sürecinde kullanılan söz varlığının, konuşma ve yazma sürecinde kullanılan söz varlığından daha geniş olduğunu; üretici söz varlığının hiçbir zaman, alıcı söz varlığıyla aynı düzeye gelemeyeceğini ve onu kapsamayacağını belirtir. "Yapılan araştırmalarda çocuğun anlamını bildiği sözcük ile etkin olarak kullanabildiği sözcük arasında büyük fark olduğu gözlenmiştir" (Yıldız ve Okur, 2010, s. 760). Bu durumda alıcı söz varlığını geliştirme çalışmalarını birlikte üretici söz varlığı çalışmalarının da aynı

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Söz Varlığı Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler Açısından Değerlendirilmesi

ölçüde ilerlemesi gerekir. Nitekim söz varlığı öğretimi, anlama ve anlatma becerilerinin yeterli düzeyde kullanılabilmesi için üzerinde önemle durulması gereken bir konudur.

Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin; “okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması amaçlanmıştır” (MEB, 2019, s. 8). Söz varlığı, temel dil becerilerinin tümüyle ilgili olsa da öğretim programında okuma becerisinin amaçlarından biri olarak karşımıza çıkmakta olup bu amaç doğrultusunda çeşitli kazanımlara yer verilmiştir (MEB, 2019). Bu kazanımların gerçekleştirilmesini sağlayan en önemli araçlar, dinleme ve okuma metinleridir. Türkçe ders kitaplarındaki zengin metin örnekleri ve etkinliklerle öğrencilerin belirli bir sistem dâhilinde söz varlığını geliştirmesi amaçlanmaktadır (Maden, 2019, s. 19). Bu nedenle ders kitaplarında dikkate değer bir şekilde zengin bir söz varlığına sahip metinlere ve etkinliklere yer verilmelidir. “Seçilen metinlerin öğrencinin seviye ve ilgisine uygun olması, günlük hayatta kullanabileceği, kullanım sıklığı yüksek sözcüklerden oluşması da önemlidir” (Dilidüzgün, 2014, s. 253). Günlük dilde kullanım sıklığı az olan sözcüklerin öğretilmesi, üretici söz varlığından ziyade alıcı söz varlığına katkı sağlayabilir. Baş ve Karadağ (2012, s. 193), ülkemizde ders kitaplarında yer alan okuma ve dinleme metinlerinin hangi söz varlığı listelerine uygun hazırlanacağına yönelik bir ölçütün bulunmadığını ifade ederler. Türkçe ders kitaplarında yer alan söz varlığı etkinlikleri hazırlanırken kelimelerin kullanım sıklığıyla birlikte öğrencinin alıcı ve üretici söz varlığını geliştirecek yöntem ve tekniklere ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu araştırmanın amacı; 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okutulan Türkçe ders kitaplarına ait etkinliklerde söz varlığı kazandırma amacıyla kullanılan yöntem ve tekniklerin hangileri olduğunu, bu yöntem ve tekniklerin alıcı ve üretici söz varlığını geliştirme durumunu derinlemesine incelemektir. Söz varlığı ile ilgili yapılan bu araştırmanın öğretim programları, ders kitabı yazarları ve araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu genel amaç doğrultusunda örneklem olarak seçilen ortaokul Türkçe ders kitaplarında söz varlığının öğretime yönelik geliştirilen etkinlikleri değerlendirmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sözcük ve sözcük üstü birimlerin öğretilmesine yönelik etkinliklerde kullanılan yöntem ve teknikler nelerdir?
2. Kullanılan yöntem ve teknikler, alıcı ve üretici söz varlığını geliştirme açısından nasıl bir dağılım göstermiştir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma deseninin kullanıldığı bu çalışmada veriler doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan durumlar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 189). Bu çalışmada ortaokul Türkçe ders kitapları incelenmiş ve çözümlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında doküman incelemesi yönteminin bu çalışmada kullanılması uygun görülmüştür.

Araştırmanın Veri Seti

Araştırmanın veri setini 2021-2022 eğitim-öğretim yılından itibaren kullanılmak üzere yayımlanan ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Söz konusu kitaplardaki metinlere yönelik hazırlanmış etkinlikler söz varlığı kazanımları açısından ele alınmıştır. İnceleme nesnesi olarak kullanılan kitaplara ait bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo 1.

2021-2022 Eğitim-Öğretim Yılında Okutulan 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitapları

Sınıf	Yayınevi
5. sınıf Türkçe ders kitabı	Anıttepe Yayıncılık (Çapraz Baran ve Diren, 2019).
6. sınıf Türkçe ders kitabı	Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları (Ceylan vd., 2019).
7. sınıf Türkçe ders kitabı	Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları (Kır, Kırman ve Yağız, 2019).
8. sınıf Türkçe ders kitabı	Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları (Eselioğlu, Set ve Yücel, 2019).

Verilerin Analizi

Bu araştırmada verilerin analizi ve yorumlanmasında içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. “İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 242). Araştırmanın veri setini oluşturan ortaokul ders kitaplarını incelemek üzere, araştırmacılar tarafından çalışmanın amacına yönelik “Söz Varlığı Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikleri Değerlendirme Formu” (EK-1) geliştirilmiştir. Araştırmanın problem durumundan hareketle çözümlenen veriler tablolaştırılmış ve bulgular kısmında sunulmuştur. Türkçe ders kitaplarında söz varlığı öğretimini içeren etkinlikler incelenerek bu etkinliklerde yer alan yöntem ve tekniklerin kullanılma sıklıkları tespit edilmiştir. Ayrıca söz varlığı öğretimini içeren etkinliklerde dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerinden hareketle kullanılan yöntem ve tekniklerin alıcı ve üretici söz varlığını geliştirme durumları belirlenmiştir. Ders kitaplarında alıcı söz varlığını geliştirme amacını içeren sözcük ve sözcük üstü birimler, etkinliklerde ya doğrudan verilmiş ya da öğrencilerden anlamını bilmedikleri bu birimleri okudukları ve dinledikleri metinlerden hareketle belirlemeleri istenmiştir. Üretici söz varlığını geliştirmeyi amaçlayan etkinliklerde ise sözcükler ve bu sözcüklerin çağrıştırdıkları başka sözcüklerle ilgili öğrencilerin anlamlı cümleler ve metinler oluşturmaları ya da bu sözcüklere yönelik duygularını ve düşüncelerini açıklamaları istenerek konuşma ve yazma becerilerini kullanmaları ifade edilmiştir. Ders kitaplarındaki etkinliklerde alıcı ve üretici söz varlığını geliştirmeyi sağlayan yöntem ve teknikler Tablo 2’de gösterilmiştir:

Tablo 2.

Etkinliklerde Kullanılan Yöntem ve Tekniklerin Söz Varlığı Türüne Göre Dağılımı

Alıcı Söz Varlığı	Üretici Söz Varlığı
Kelime Defteri	Cümle Kurma
Sözlük Kullanma	Açıklama
Bağlamdan Tahmin	Metin Oluşturma
Bulmaca	Konuşma
Eşleştirme	Boşluk Doldurma
Dinleme/İzleme	Çağrışım
Not Etme	Kelime Oyunu
Resim	Kavram Haritası

İncelenen etkinliklerde “kelime defteri”, “sözlük kullanma”, “bağlamdan tahmin”, “bulmaca”, “eşleştirme”, “dinleme/izleme”, “not etme” ve “resim” olmak üzere bu yöntem ve teknikler okuma ve dinleme metinlerinden hareket edilerek kullanılmıştır. Bunların dışında “cümle kurma”, “açıklama”, “metin oluşturma”, “konuşma”, “boşluk doldurma”, “çağrışım”, “kelime oyunu” ve “kavram haritası” olmak üzere bu yöntem ve teknikler konuşma ve yazma becerilerinden hareket edilerek kullanılmıştır. Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerin içerdiği yöntem ve teknikler tespit edildikten sonra bu yöntem ve tekniklerin söz varlığı türü açısından kullanım oranları belirlenmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Bu araştırmada geçerliği ve güvenilirliği sağlamak amacıyla ders kitaplarından oluşan veri seti araştırmacılar tarafından ayrıntılı bir şekilde iki defa okunmuş, incelenen kitaplarda yer alan ya da araştırmacıların birtakım öznel yargılarından kaynaklı etkinin azaltılması amaçlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 273). Ardından araştırmacılar dışında başka bir alan uzmanı da veri setinden rastgele seçtiği ders kitabı üzerinde inceleme yapmıştır. Ortaya çıkan verilerin güvenilirliğini belirleyebilmek için Miles ve Huberman’ın (2019) önerdikleri formül (P (Uzlaşma Yüzdesi%) = $[Na$ (Görüş Birliği) / Na (Görüş Birliği) + Nd (Görüş Ayrılığı)] X 100) kullanılarak yapılan hesaplama sonucunda, kodlayıcılar arası uyumun %89 olduğu tespit edilmiştir. Miles ve Huberman’a (2019) göre, kodlayıcı güvenilirliği için en az %80’lik bir uyum aranmalıdır. Araştırmanın kodlayıcı güvenilirliğine ilişkin sonuçları iç tutarlığın yüksek olduğunun önemli bir göstergesidir.

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Söz Varlığı Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler Açısından Değerlendirilmesi

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Bulgular

Bu bölümde ortaokul Türkçe ders kitaplarında söz varlığını kazandırmaya yönelik geliştirilen etkinlikler; öğretim sürecinde kullanılan yöntem ve teknikler açısından incelenmiş ve aynı zamanda bu yöntem ve tekniklerden hareketle etkinliklerin alıcı ve üretici söz varlığını geliştirme durumlarına yer verilmiştir:

Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Yönelik Bulgular

Anıttepe Yayıncılık tarafından yayımlanan ve ortaokul 5. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitabının etkinlikleri incelenmiştir. Öğrencilerin söz varlığını geliştirmek amacıyla etkinliklerde kullanılan yöntem ve teknikler Tablo 3’te sunulmuştur:

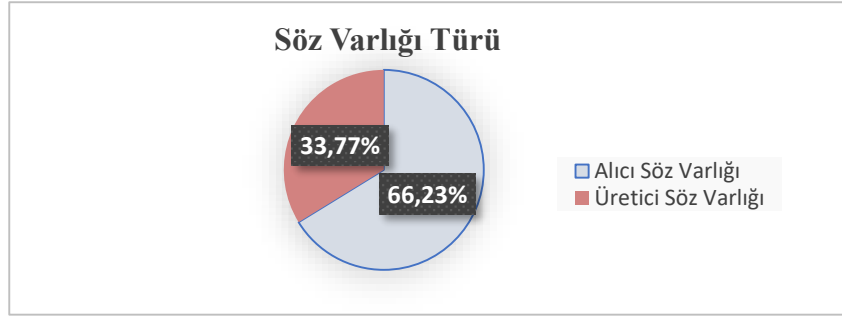
Tablo 3.

Söz Varlığı Öğretimine Ait Yöntem ve Tekniklerin Kullanılma Sıklığı ve Söz Varlığı Türü (5. Sınıf)

Yöntem ve Teknikler	Söz Varlığı Türü	f
1. Kelime Defteri	Alıcı	46
2. Cümle Kurma	Üretici	30
3. Sözlük Kullanma	Alıcı	18
4. Açıklama	Üretici	14
5. Bağlamdan Tahmin	Alıcı	13
6. Eşleştirme	Alıcı	11
7. Bulmaca	Alıcı	10
8. Konuşma	Üretici	4
9. Metin Oluşturma	Üretici	2
10. Dinleme/izleme	Alıcı	1
11. Not Etme	Alıcı	1
12. Çağrışım	Üretici	1
Toplam		151

Tablo 3’te görüldüğü üzere 5. sınıflar için geliştirilen söz varlığı etkinliklerinde toplam 12 yöntem ve teknik kullanılmıştır. Öğrencilerin söz varlığını geliştirmek amacıyla Türkçe ders kitabında en fazla kullanılan yöntemin “kelime defteri” (f=46) olduğu görülmüştür. Bu yöntemi; “cümle kurma” (f=30), “sözlük kullanma” (f=18), “açıklama” (f=14), “bağlamdan tahmin” (f=13), “eşleştirme” (f=11), “bulmaca” (f=10), “konuşma” (f=4) ve “metin oluşturma” (f=2) yöntemi takip etmiştir. Söz varlığı etkinliklerinde “dinleme/izleme” (f=1), “not etme” (f=1) ve “çağrışım” (f=1), en az kullanılan yöntemlerdir.

Ortaokul 5. sınıflara ait söz varlığı etkinliklerinde yer alan 12 yöntem ve tekniğin toplam kullanılma sayısı (f=151) tespit edilmiştir. Etkinliklerde kullanılan “kelime defteri”, “sözlük kullanma”, “bağlamdan tahmin”, “eşleştirme”, “bulmaca”, “dinleme/izleme” ve “not etme” olmak üzere toplam 7 yöntem-tekniğin okuma ve dinleme becerilerinden hareketle alıcı söz varlığını geliştirmek amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir. Bunların dışında “cümle kurma”, “açıklama”, “konuşma”, “metin oluşturma” ve “çağrışım” olmak üzere toplam 5 yöntem-tekniğin konuşma ve yazma becerilerinden hareketle üretici söz varlığını geliştirmek amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir. Kullanılan yöntem ve tekniklerin söz varlığını geliştirme durumu Grafik 1’de gösterilmiştir:

Grafik 1. Söz Varlığı Türü Açısından Yöntem ve Tekniklerin Kullanılma Oranı (5. Sınıf)

Grafikte görüldüğü üzere 5. sınıfta okutulan Türkçe ders kitabında alıcı söz varlığını geliştiren yöntem ve tekniklerin kullanılma oranı %66,23 (f=100) iken üretici söz varlığını geliştiren yöntem ve tekniklerin kullanılma oranı %33,77 (f=51) olarak bulunmuştur.

Ortaokul 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Yönelik Bulgular

MEB Yayınları tarafından yayımlanan ve ortaokul 6. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitabının etkinlikleri incelenmiştir. Öğrencilerin söz varlığını geliştirmek amacıyla etkinliklerde kullanılan yöntem ve teknikler Tablo 4'te sunulmuştur:

Tablo 4.

Söz Varlığı Öğretimine Ait Yöntem ve Tekniklerin Kullanılma Sıklığı ve Söz Varlığı Türü (6. Sınıf)

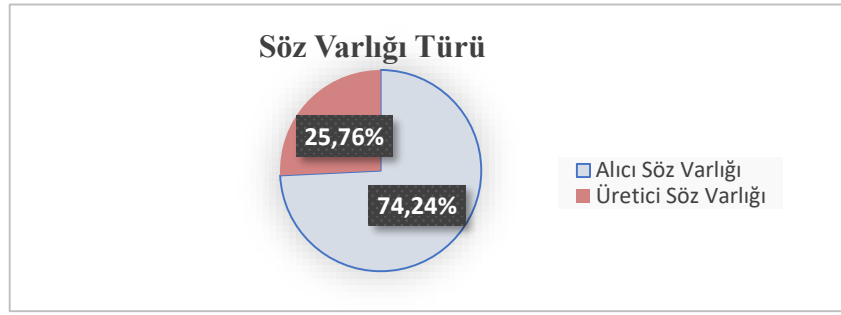
Yöntem ve Teknikler	Söz Varlığı Türü	f
1. Kelime Defteri	Alıcı	39
2. Sözlük Kullanma	Alıcı	20
3. Eşleştirme	Alıcı	13
4. Cümle Kurma	Üretici	11
5. Bulmaca	Alıcı	10
6. Metin Oluşturma	Üretici	10
7. Bağlamdan Tahmin	Alıcı	7
8. Konuşma	Üretici	7
9. Dinleme/İzleme	Alıcı	5
10. Not Etme	Alıcı	4
11. Açıklama	Üretici	3
12. Boşluk Doldurma	Üretici	2
13. Kelime Oyunu	Üretici	1
Toplam		132

Tablo 4'te görüldüğü üzere 6. sınıflar için geliştirilen söz varlığı etkinliklerinde toplam 13 yöntem ve teknik kullanılmıştır. Öğrencilerin söz varlığını geliştirmek amacıyla Türkçe ders kitabında en fazla kullanılan yöntemin "kelime defteri" (f=39) olduğu görülmüştür. Bu yöntemi; "sözlük kullanma" (f=20), "eşleştirme" (f=13), "cümle kurma" (f=11), "bulmaca" (f=10), "metin oluşturma" (f=10), "bağlamdan tahmin" (f=7), "konuşma" (f=7), "dinleme/izleme" (f=5), "not etme" (f=4), "açıklama" (f=3) ve "boşluk doldurma" (f=2) yöntemi takip etmiştir. Söz varlığı etkinliklerinde "kelime oyunu" (f=1), en az kullanılan yöntemdir.

Ortaokul 6. sınıflara ait söz varlığı etkinliklerinde yer alan 13 yöntem ve tekniğin toplam kullanılma sayısı (f=132) tespit edilmiştir. Etkinliklerde kullanılan "kelime defteri", "sözlük kullanma", "eşleştirme", "bulmaca", "bağlamdan tahmin", "dinleme/izleme", "not etme" olmak üzere toplam 7 yöntem-tekniğin okuma ve dinleme becerilerinden hareketle alıcı söz varlığını geliştirmek amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir. Bunların dışında "cümle kurma", "metin oluşturma", "konuşma", "açıklama", "boşluk doldurma" ve "kelime oyunu" olmak üzere toplam 6 yöntem-tekniğin konuşma

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Söz Varlığı Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler Açısından Değerlendirilmesi

ve yazma becerilerinden hareketle üretici söz varlığını geliştirmek amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir. Kullanılan yöntem ve tekniklerin söz varlığını geliştirme durumu Grafik 2’de gösterilmiştir:

Grafik 2. Söz Varlığı Türü Açısından Yöntem ve Tekniklerin Kullanılma Oranı (6. Sınıf)

Grafikte görüldüğü üzere 6. sınıfta okutulan Türkçe ders kitabında alıcı söz varlığını geliştiren yöntem ve tekniklerin kullanılma oranı %74,24 (f=98) iken üretici söz varlığını geliştiren yöntem ve tekniklerin kullanılma oranı %25,76 (f=34) olarak bulunmuştur.

Ortaokul 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Yönelik Bulgular

MEB Yayınları tarafından yayımlanan ve ortaokul 7. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitabının etkinlikleri incelenmiştir. Öğrencilerin söz varlığını geliştirmek amacıyla etkinliklerde kullanılan yöntem ve teknikler Tablo 5’te sunulmuştur:

Tablo 5.

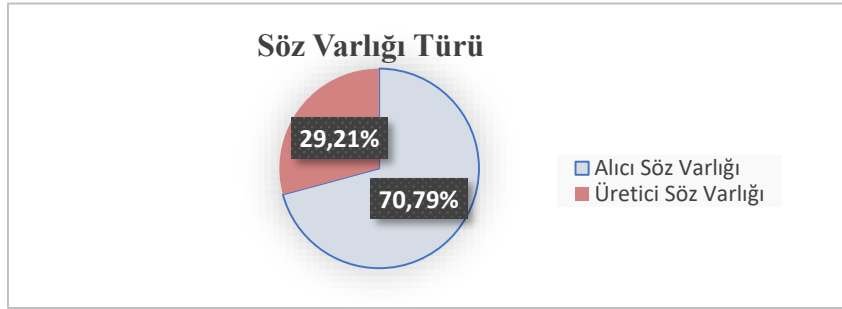
Söz Varlığı Öğretimine Ait Yöntem ve Tekniklerin Kullanılma Sıklığı ve Söz Varlığı Türü (7. Sınıf)

Yöntem ve Teknikler	Söz Varlığı Türü	f
1. Sözlük Kullanma	Alıcı	18
2. Bağlamdan Tahmin	Alıcı	18
3. Cümle Kurma	Üretici	13
4. Bulmaca	Alıcı	12
5. Not Etme	Alıcı	7
6. Açıklama	Üretici	6
7. Dinleme/İzleme	Alıcı	5
8. Metin Oluşturma	Üretici	4
9. Konuşma	Üretici	2
10. Eşleştirme	Alıcı	2
11. Kavram Haritası	Üretici	1
12. Resim	Alıcı	1
Toplam		89

Tablo 5’te görüldüğü üzere 7. sınıflar için geliştirilen söz varlığı etkinliklerinde toplam 12 yöntem ve teknik kullanılmıştır. Öğrencilerin söz varlığını geliştirmek amacıyla Türkçe ders kitabında en fazla kullanılan yöntemlerin “sözlük kullanma” (f=18) ve “bağlamdan tahmin” (f=18) olduğu görülmüştür. Bu yöntemleri; “cümle kurma” (f=13), “bulmaca” (f=12), “not etme” (f=7), “açıklama” (f=6), “dinleme/izleme” (f=5), “metin oluşturma” (f=4), “konuşma” (f=2) ve “eşleştirme” (f=2) yöntemi takip etmiştir. Söz varlığı etkinliklerinde “kavram haritası” (f=1) ve “resim” (f=1) en az kullanılan yöntemlerdir.

Ortaokul 7. sınıflara ait söz varlığı etkinliklerinde yer alan 12 yöntem ve tekniğin toplam kullanılma sayısı (f=89) tespit edilmiştir. Etkinliklerde kullanılan “sözlük kullanma”, “bağlamdan tahmin”, “bulmaca”, “not etme”, “dinleme/izleme”, “eşleştirme” ve “resim” olmak üzere toplam 7 yöntem-tekniğin okuma ve dinleme becerilerinden hareketle alıcı söz varlığını geliştirmek amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir. Bunların dışında “cümle kurma”, “açıklama”, “metin oluşturma”,

“konuşma” ve “kavram haritası” olmak üzere toplam 5 yöntem-teknikğin konuşma ve yazma becerilerinden hareketle üretici söz varlığını geliştirmek amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir. Kullanılan yöntem ve tekniklerin söz varlığını geliştirme durumu Grafik 3’te gösterilmiştir:

Grafik 3. Söz Varlığı Türü Açısından Yöntem ve Tekniklerin Kullanılma Oranı (7. Sınıf)

Grafikte görüldüğü üzere 7. sınıfta okutulan Türkçe ders kitabında alıcı söz varlığını geliştiren yöntem ve tekniklerin kullanılma oranı %70,79 (f=63) iken üretici söz varlığını geliştiren yöntem ve tekniklerin kullanılma oranı %29,21 (f=26) olarak bulunmuştur.

Ortaokul 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Yönelik Bulgular

MEB Yayınları tarafından yayımlanan ve ortaokul 8. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitabının etkinlikleri incelenmiştir. Öğrencilerin söz varlığını geliştirmek amacıyla etkinliklerde kullanılan yöntem ve teknikler Tablo 6’da sunulmuştur:

Tablo 6.

Söz Varlığı Öğretimine Ait Yöntem ve Tekniklerin Kullanılma Sıklığı ve Söz Varlığı Türü (8. Sınıf)

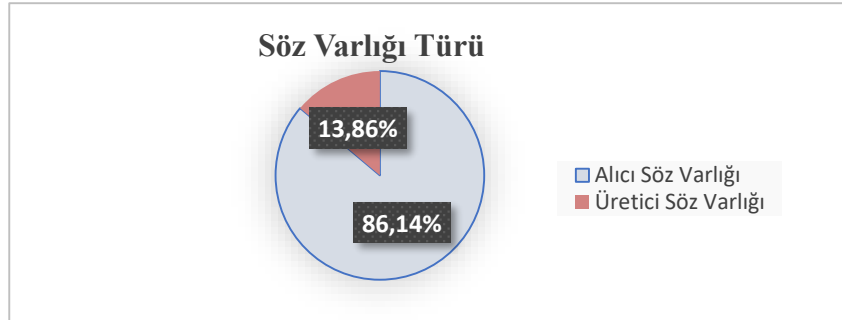
Yöntem ve Teknikler	Söz Varlığı Türü	f
1. Kelime Defteri	Alıcı	28
2. Sözlük Kullanma	Alıcı	15
3. Bağlamdan Tahmin	Alıcı	14
4. Bulmaca	Alıcı	12
5. Cümle Kurma	Üretici	10
6. Eşleştirme	Alıcı	8
7. Dinleme/İzleme	Alıcı	6
8. Not Etme	Alıcı	4
9. Açıklama	Üretici	2
10. Çağırışım	Üretici	1
11. Boşluk Doldurma	Üretici	1
Toplam		101

Tablo 6’da görüldüğü üzere 8. sınıflar için geliştirilen söz varlığı etkinliklerinde toplam 11 yöntem ve teknik kullanılmıştır. Öğrencilerin söz varlığını geliştirmek amacıyla Türkçe ders kitabında en fazla kullanılan yöntemin “kelime defteri” (f=28) olduğu görülmüştür. Bu yöntemi; “sözlük kullanma” (f=15), “bağlamdan tahmin” (f=14), “bulmaca” (f=12), “cümle kurma” (f=10), “eşleştirme” (f=8), “dinleme/izleme” (f=6), “not etme” (f=4) ve “açıklama” (f=2) yöntemi takip etmiştir. Söz varlığı etkinliklerinde “çağırışım” (f=1) ve “boşluk doldurma” (f=1) en az kullanılan yöntemlerdir.

Ortaokul 8. sınıflara ait söz varlığı etkinliklerinde yer alan 11 yöntem ve tekniğin toplam kullanılma sayısı (f=101) tespit edilmiştir. Etkinliklerde kullanılan “kelime defteri”, “sözlük kullanma”, “bağlamdan tahmin”, “bulmaca”, “eşleştirme”, “dinleme/izleme” ve “not etme” olmak üzere toplam 7 yöntem-teknikğin okuma ve dinleme becerilerinden hareketle alıcı söz varlığını geliştirmek amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir. Bunların dışında “cümle kurma”, “açıklama”, “çağırışım” ve “boşluk

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Söz Varlığı Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler Açısından Değerlendirilmesi

doldurma” olmak üzere toplam 4 yöntem-teknik’in konuşma ve yazma becerilerinden hareketle üretici söz varlığını geliştirmek amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir. Kullanılan yöntem ve tekniklerin söz varlığını geliştirme durumu Grafik 4’te gösterilmiştir:

Grafik 4. Söz Varlığı Türü Açısından Yöntem ve Tekniklerin Kullanılma Oranı (8. Sınıf)

Grafikte görüldüğü üzere 8. sınıfta okutulan Türkçe ders kitabında alıcı söz varlığını geliştiren yöntem ve tekniklerin kullanılma oranı %86,14 (f=87) iken üretici söz varlığını geliştiren yöntem ve tekniklerin kullanılma oranı %13,86 (f=14) olarak bulunmuştur.

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarına Yönelik Genel Bulgular

5. sınıflarda Anıttepe Yayıncılık ile 6, 7 ve 8. sınıflarda MEB Yayınları tarafından yayımlanan Türkçe ders kitaplarının etkinlikleri incelenmiş ve ortaokulun bütün sınıf seviyelerinde söz varlığını geliştirmek amacıyla dört yıl boyunca kullanılan yöntem ve teknikler Tablo 7’de sunulmuştur:

Tablo 7.

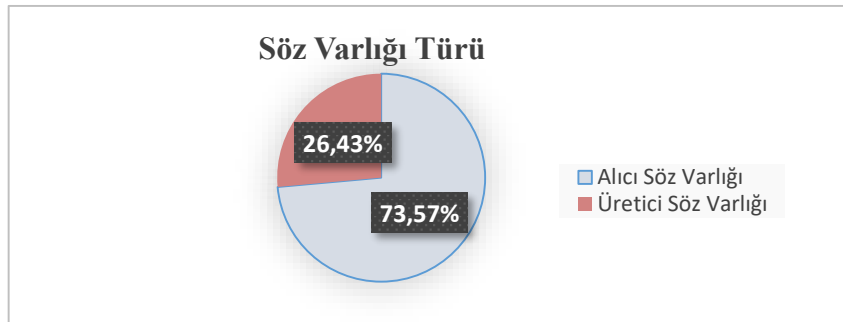
Söz Varlığı Öğretimine Ait Yöntem ve Tekniklerin Kullanılma Sıklığı ve Söz Varlığı Türü (5, 6, 7 ve 8. Sınıf)

Yöntem ve Teknikler	Söz Varlığı Türü	f
1. Kelime Defteri	Alıcı	113
2. Sözlük Kullanma	Alıcı	71
3. Cümle Kurma	Üretici	64
4. Bağlamdan Tahmin	Alıcı	52
5. Bulmaca	Alıcı	44
6. Eşleştirme	Alıcı	34
7. Açıklama	Üretici	25
8. Dinleme/İzleme	Alıcı	17
9. Metin Oluşturma	Üretici	16
10. Not Etme	Alıcı	16
11. Konuşma	Üretici	13
12. Boşluk Doldurma	Üretici	3
13. Çağırışım	Üretici	2
14. Kelime Oyunu	Üretici	1
15. Kavram Haritası	Üretici	1
16. Resim	Alıcı	1
Toplam		473

Tablo 7’de görüldüğü üzere 5, 6, 7 ve 8. sınıflar için geliştirilen söz varlığı etkinliklerinde toplam 16 yöntem ve teknik kullanılmıştır. Öğrencilerin söz varlığını geliştirmek amacıyla Türkçe ders kitaplarında en fazla kullanılan yöntemin “kelime defteri” (f=113) olduğu görülmüştür. Bu yöntemi; “sözlük kullanma” (f=71), “cümle kurma” (f=64), “bağlamdan tahmin” (f=52), “bulmaca” (f=44), “eşleştirme” (f=34), “açıklama” (f=25), “dinleme/izleme” (f=17), “metin oluşturma” (f=16), “not

etme" (f=16), "konuşma" (f=13), "boşluk doldurma" (f=3) ve "çağrışım" (f=2) yöntemi takip etmiştir. Söz varlığı etkinliklerinde "kelime oyunu" (f=1), "kavram haritası" (f=1) ve "resim" (f=1) en az kullanılan yöntemlerdir.

Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıflara ait söz varlığı etkinliklerinde yer alan 16 yöntem ve tekniğin toplam kullanılma sayısı (f=473) tespit edilmiştir. Etkinliklerde kullanılan "kelime defteri", "sözlük kullanma", "bağlamdan tahmin", "bulmaca", "eşleştirme", "dinleme/izleme", "not etme" ve "resim" olmak üzere toplam 8 yöntem-tekniğin okuma ve dinleme becerilerinden hareketle alıcı söz varlığını geliştirmek amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir. Bunların dışında "cümle kurma", "açıklama", "metin oluşturma", "konuşma", "boşluk doldurma", "çağrışım", "kelime oyunu" ve "kavram haritası" olmak üzere toplam 8 yöntem-tekniğin konuşma ve yazma becerilerinden hareketle üretici söz varlığını geliştirmek amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir. Kullanılan yöntem ve tekniklerin söz varlığını geliştirme durumu Grafik 5'te gösterilmiştir:

Grafik 5. Söz Varlığı Türü Açısından Yöntem ve Tekniklerin Kullanılma Oranı (5, 6, 7 ve 8. Sınıf)

Grafikte görüldüğü üzere 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitaplarında alıcı söz varlığını geliştiren yöntem ve tekniklerin kullanılma oranı %73,57 (f=348) iken üretici söz varlığını geliştiren yöntem ve tekniklerin kullanılma oranı %26,43 (f=125) olarak bulunmuştur.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada ortaokul Türkçe ders kitaplarında söz varlığı öğretimine yönelik kullanılan yöntem ve teknikleri belirlemek ve bu yöntem ve tekniklerin alıcı-üretici söz varlığını geliştirme durumunu tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışma kapsamına dâhil edilen 5, 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarında söz varlığını öğretmeye yönelik belirlenen bütün yöntem ve tekniklerin toplam kullanılma sayısının 473 olduğu görülmüştür. İncelenen ders kitaplarında birbirinden farklı 16 yöntem ve teknik kullanıldığı; tüm sınıf düzeylerinde okutulan ders kitaplarında bu yöntem ve teknik seçimlerinin birbirine çok yakın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak niceliksel açıdan karşılaştırma yapmaktan ziyade söz varlığı öğretiminde niteliksel açıdan kullanılabilen resim, fotoğraf, kavram haritası, kavram karikatürü vb. bazı görsel yöntem ve tekniklere ders kitaplarında yer verilmediği ya da çok az yer verildiği tespit edilmiştir. Literatürde söz varlığı öğretimi alanında yapılan çalışmalarda da bu çalışmaya benzer olarak bazı yöntem-tekniğin çok fazla kullanıldığı, bazılarının ise hiç kullanılmadığı bulgularına (Yıldırım, 2006; Sarıca, 2014; Nurlu ve Sarıca, 2015; Karagöl ve Tarakçı, 2019; Şimşek ve Demirel, 2020) ulaşılmıştır. Bu araştırmalarda benzer sonuçlara yer verilmesi, ileriki yıllarda hazırlanacak olan ders kitaplarında söz varlığı etkinliklerinde mümkün olduğu kadar farklı yöntemlerin kullanılması ve bu yöntemlerin kullanımında dengeli bir tutum sergilenmesi gerekliliğini gözler önüne sermektedir (Şimşek ve Demirel, 2020, s. 327).

Ders kitaplarındaki söz varlığı etkinliklerinde kullanılan yöntem ve tekniklerin dağılımları sınıf düzeyleri açısından karşılaştırıldığında 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerde kelime defteri, cümle kurma ve sözlük kullanma tekniklerinin çoğunlukla tercih edildiği görülmüştür. 6. sınıflar için hazırlanan ders kitabında kelime defteri, sözlük kullanma, eşleştirme ve cümle kurma tekniklerinin sıklıkla kullanıldığı; 7. sınıflar için geliştirilen söz varlığı etkinliklerinde en fazla kullanılan tekniklerin sözlük kullanma ve bağlamdan tahmin olduğu görülmüştür. 8. sınıflar için hazırlanan ders kitabında ise yine kelime defteri, sözlük kullanma, bağlamdan tahmin ve bulmaca tekniklerine sıklıkla

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Söz Varlığı Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler Açısından Değerlendirilmesi

başvurulduğu görülmüştür. Konuyla ilgili literatürde gerek ilkökul gerekse ortaokul ders kitaplarına yönelik yapılan çalışmalarda benzer ya da ilişkili sonuçlar mevcuttur ve bu sonuçlar çalışmamızı destekler niteliktedir (Lüle Mert, 2013; Dilidüzgün, 2014; Nurlu ve Sarıca, 2015; Karagöl ve Tarakçı 2019).

Yöntem ve tekniklerin kullanım sıklığı açısından ders kitapları incelendiğinde öğrencilerin söz varlığını geliştirmek amacıyla Türkçe ders kitaplarında en fazla kullanılan yöntemin kelime defteri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda "öğrencilerin yeni öğrendikleri kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturmaları sağlanır" ifadesinin yer alması nedeniyle bu yöntemin ders kitaplarında daha sık tercih edildiği düşünülmektedir (MEB, 2019, s. 24). Nitekim 7. sınıf ders kitabı dışında diğer ders kitaplarındaki her etkinlik için öğrencilerden sözlük oluşturmalarının istendiği görülmüştür. Öğrencinin kelimenin anlamını bulduktan sonra hatırlamasını kolaylaştırmak ve kelimelerin kalıcılığını sağlayıp aktif kelime dağarcığına eklenmesi için kullanılan bu teknik, mekanik araçların kullanıldığı bilişsel düzeyde bir tekniktir (Oxford, 2003; Pehlivan, 2003; Schmitt, 1997). Ancak Türkçe ders kitaplarında sözcük öğretimine yönelik etkinliklerin çocuğun sadece bilişsel düzeyine değil; ilgilerine, dilsel gelişimine, duyuşsal yapısına uygun olarak hazırlanması gerektiği göz ardı edilmemelidir (Lüle Mert, 2009, s. 92).

Tüm sınıf seviyelerindeki kitaplarda kelime defterinden sonra en çok tespit edilen yöntem sözlük kullanmadır. Göçer (2010, s. 1014), öğrencilerin söz varlığını geliştirme etkinliklerini ve sözlük kullanımını irdelediği araştırmasında Türkçe derslerinde anlamı bilinmeyen kelimelerin öğretiminde sözlükten kelimenin anlamının bulunması ve bunun bir cümlede kullanılması gibi mekanik etkinlikler zinciriyle yürütülen söz dağarcığını zenginleştirme çalışmalarının belirlenen hedefe ulaştırıcı olmaktan uzak olduğunu belirtmiştir. Acat (2008, s. 4) da yine sözlükten anlam bulunması yoluyla kelime hazinesinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların belirlenen hedeflere ulaşılması noktasında yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Bu açıdan bakıldığında söz varlığını geliştirme etkinliklerinde sözlük kullanma çalışmalarının yetersiz kaldığı, öğrencilerin kelime öğretimi sürecini yeterince destekleyemediği söylenebilir.

İncelenen ders kitaplarında göze çarpan bir başka husus ise, bütün sınıf seviyelerinde söz varlığına ait etkinliklerde alıcı söz varlığını geliştiren yöntem ve tekniklerin kullanımının üretici söz varlığını geliştiren yöntem ve tekniklerden daha fazla yer almasıdır. Alıcı söz varlığıyla sezme, kavramak, anlamak, öğrenmek, bilmek ihtiyaçları giderilirken üretici söz varlığıyla da bilgi vermek, izah etmek, nakletmek ihtiyaçları karşılanır (Çolakoğlu, 2021, s. 578). Dolayısıyla ders kitaplarındaki etkinliklerde yöntem ve tekniklerin alıcı ve üretici söz varlığını eş güdümlü bir şekilde geliştirmek ve zenginleştirmek suretiyle düzenli bir şekilde yer alması gerekmektedir.

Araştırmanın bu sonuçları doğrultusunda söz varlığını geliştiren yöntem ve tekniklerin ders kitaplarında genelde birkaç etkinlik dışında farklılaşmadığı, öğretmenlere ve öğrencilere çeşitlilik sunmadığı söylenebilir. Söz varlığını zenginleştirmek amacıyla eğitim öğretim ortamlarında; günümüzde de önemini koruyan bağlamdan tahmin etme, sözlük kullanma ve cümle kurma gibi geleneksel yöntemlere başvurulabilmesinin yanı sıra kalıcı sözcük öğretimi için pratik, etkili, birden fazla duyuya hitap eden eğlenceli yöntemlere ihtiyaç duyulduğu bir gerçektir. Elde edilen sonuçlara dayanarak ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı etkinliklerinde sürekli tekrar eden yöntem ve teknikleri kullanmak yerine farklı yöntem ve tekniklere göre hazırlanmış etkinliklere yer verilmesinin yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu durumun dersi tekdüze olmaktan çıkararak öğrencileri motive edeceği ve kalıcı bir öğrenme ortamının oluşmasına katkıda bulunacağı unutulmamalıdır. Ayrıca öğretilecek yeni kelimelerin sözlü ya da yazılı anlatımda daha çok kullanılmasını sağlayarak öğrencinin üretici söz varlığını destekleyecek yöntem ve tekniklere ders kitaplarında daha fazla yer verilmesinin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında kullanılmak üzere yayımlanan ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları ile sınırlıdır. Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerde kullanılan yöntem ve tekniklerin nitelikleri ve çeşitliliğini gözden geçiren çalışmaların belirli aralıklarla yapılması; bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara, ders kitabı yazarlarına ve yayınevlerine alandaki gelişmeler hakkında bilgi vermesi açısından önem arz etmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Yazarların Katkı Oranı

Çalışmaya birinci yazar %50, ikinci yazar %50 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu araştırmada çıkar çatışması teşkil edebilecek herhangi bir durum ya da ilişki yoktur.

Kaynaklar

- Acat, M. B. (2008). Effectiveness of concept maps in vocabulary instruction. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, 33, 1-16.
- Baş, B. ve Karadağ, Ö. (2012). Söz varlığı üzerine yurt dışında ve Türkiye’de yapılan temel araştırmalar. *Millî Eğitim*, 41(193), 81-105.
- Ceylan S., Duru, K., Erkek, G. ve Pastutmaz, M. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6 ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çapraz Baran, Ş. ve Diren, E. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Çolakoğlu, B. K. (2021). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında haber bültenlerinde en sık kullanılan ilk 2.000 söz varlığı unsurunun yer alma durumu. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(2), 577-588. DOI: 10.16916/aded.872499
- Dilidüzgün, Ş. (2014). Türkçe öğretiminde sözcük öğretme yöntemlerinin yeterliliği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(17), 233-258. DOI: 10.14520/adyusbd.771
- Eselioğlu, H., Set, S. ve Yücel, A. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8 ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Göçer, A. (2010). Türkçe eğitiminde öğrencilerin söz varlığını geliştirme etkinlikleri ve sözlük kullanımı. *Turkish Studies (Elektronik)*, 5(1), 1007-1036.
- Karadağ, Ö. (2013). *Kelime Öğretimi*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Karadağ, Ö. ve Maden, S. (2014). Yazma eğitimi: kuram, uygulama, ölçme ve değerlendirme. A. Güzel ve H. Karatay (Ed.), *Türkçe öğretimi el kitabı* içinde (s. 265-301). Ankara: Pegem Akademi.
- Karagöl, E. ve Tarakçı, R. (2019). Söz varlığı öğretimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Millî Eğitim Dergisi*, 48(222), 149-171.
- Kır, T., Kırman, E. ve Yağız, S. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı 7*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Lüle Mert, E. (2009). Anadili eğitimi ve öğretimi sürecinde sözvarlığı belirleme çalışmalarının önemi ve “deyim” kazandırmaya yönelik etkinlik önerileri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 83-93.
- Lüle Mert, E. (2013). İlköğretim Türkçe programı ile Türkçe çalışma kitaplarındaki kazanım ve etkinliklerin sözcük öğretimi açısından değerlendirilmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(5), 13-31.
- Maden, A. (2019). Eğitim Bilişim Ağı (EBA)’ndaki sözcük öğretimine yönelik içerikler üzerine bir araştırma. *Ekev Akademi Dergisi*, 23(79), 17-42. DOI: 10.17753/Ekev1121.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2019). *Genişletilmiş bir kaynak kitap nitel veri analizi*. (S. Akbaba Altun ve A. Ersoy, Çev. ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). Türkçe dersi öğretim programı. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Nurlu, M. ve Sarıca, A. (2015). İlköğretim Türkçe ders kitaplarındaki sözcük çalışmalarının yöntem-teknik ve Türkçe öğretimi kazanımları açısından incelenmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(10), 19-37.

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Söz Varlığı Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler Açısından Değerlendirilmesi

- Onan, B. (2016). Söz varlığı terminolojisi üzerine bir analiz çalışması. *Millî Eğitim Söz Varlığı Özel Sayısı*, 45(210). 11-29.
- Onan, B. (2020). *Dil eğitiminin temel kavramları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Oxford, R. (2003). *Language learning styles and strategies: an overview*. Proceedings of GALA (Generative Approaches to Language Acquisition) Conference, 1-25.
- Pehlivan, A. (2003). Türkçe ders kitaplarında sözcük dağarcığını geliştirme sorunu ve çözüm yolları. *Dil Dergisi*, 122, 84-91.
- Sarıca, A. (2014). *İlköğretim II. kademe Türkçe ders kitaplarındaki sözcük çalışmalarının yöntem-teknik ve Türkçe öğretim programındaki kazanımlar açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Schmitt, N. (1997). Vocabulary learning strategies. in N. Schmitt And M. McCarthy (Eds.), *Vocabulary: description, acquisition and pedagogy* (77-85). Cambridge: Cambridge University Press.
- Şimşek, Ş. ve Demirel, İ. F. (2020). Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı kazandırma/kelime öğretimi etkinliklerinin kullanılan yöntemler açısından incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11(Ek), 317-330.
- Yangın, B. (2002). *Kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi*. Ankara: Dersal Yayınları.
- Yıldırım, A. F. (2006). *İlköğretim ikinci sınıf Türkçe ders ve öğrenci çalışma kitaplarındaki kelime öğretim teknikleri üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldız, C. ve Okur, A. (2010). İlköğretim okullarındaki okuma etkinliklerinde göz ardı edilen bir konu: sözcük öğretimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 753-773.

Extended Abstract

Introduction

People express their feelings, thoughts, needs and desires through language. Words are the most basic indicator of a person's success in using the language. With a rich vocabulary, individuals can use their native language at the desired level and develop comprehension and speaking skills. Therefore, the richness of one's vocabulary also brings with it his/her richness of thinking and expression (Lüle Mert, 2013, p.15). Vocabulary consists of meaningful language units that are lexical and lexical units in the language such as a dichotomy, idiom, proverb, etc. (Karadağ, 2013, p.8). While the vocabulary of individuals is enhanced under the influence of their family and the environment, their vocabulary is also systematically developed at school. Indeed, according to Yangın (2002, p. 17), knowledge of a word involves its correct pronunciation, spelling and proper usage when talking and writing, as well as understanding what it means when you read or hear it. Thus, the power of understanding and telling is directly related to a rich vocabulary. Vocabulary is divided into two parts: receptive vocabulary during listening and reading, and productive vocabulary during speaking and writing (Karadağ & Maden, 2014, p. 272). A child's learning the meaning of a new word, phrase or proverb is related to receptive vocabulary whereas using this word, phrase or proverb is part of productive vocabulary.

The Curriculum of Turkish Language Course "seeks to ensure that students enjoy language and raise awareness towards it by enriching their vocabulary through what they read, listen or watch; and help them develop their feelings, thoughts and imagination." (MEB, 2019, p. 8). Although vocabulary is linked to all basic language skills, it emerges as one of the acquisitions of reading skills in the curriculum, and various acquisitions for vocabulary are included in the curriculum (MEB, 2019). The key tools that help achieve these acquisitions are listening and reading texts. Rich text examples and activities in Turkish language textbooks intend to improve the vocabulary of students systematically (Maden, 2019, p. 19). That said, it is essential that such textbooks include texts and activities with a remarkably rich vocabulary. Several methods and techniques are needed to design the vocabulary activities in Turkish language textbooks to improve the receptive and productive vocabulary as well as the frequency of a word's use among students.

This study, thus, intends to thoroughly investigate the methods and techniques used to help construct vocabulary in activities in the Turkish language textbooks followed in the 2021-2022 academic year, and the capability of these methods and techniques to develop receptive and productive vocabulary. To that end, this study seeks answers to the following questions in order to evaluate the activities designed for vocabulary teaching in the Turkish language textbooks for secondary school level, which are included in the sample of this study:

1. What are the methods and techniques in these activities aimed at teaching lexical and extra-lexical units?
2. How are these methods and techniques used distributed in terms of their capability to improve receptive and productive vocabulary?

Method

Overall, this study aims to examine the methods and techniques used in activities aimed at teaching vocabulary in the Turkish language textbooks for secondary school level. Document review refers to the analysis of written materials containing information about what is intended to be investigated (Yıldırım & Şimşek, 2018, p. 189). Drawing on qualitative research pattern, this study obtains its data through document analysis.

The data set of this study consists of the Turkish language textbooks for 5th, 6th, 7th, and 8th grade secondary school level in use starting from the 2021-2022 academic year. The activities designed for the texts in these textbooks have been discussed considering vocabulary acquisitions.

This study utilizes content analysis method to analyze and interpret the data. "The principal purpose of content analysis is to identify concepts and relationships that can explain the collected data" (Yıldırım & Şimşek, 2018, p. 242). To examine the secondary school textbooks in the data set of this study, the "Evaluation Form for Methods and Techniques Used in Vocabulary Teaching" has been specifically developed by the researchers for use in this study. The data analyzed based on the research problem are presented in tables in the findings section. This study has examined the activities for vocabulary teaching in the Turkish language textbooks and identified the frequency of using the methods and techniques in these activities. Besides, it has determined the capability of methods and techniques that are used based on listening, reading, speaking, and writing in developing receptive and productive vocabulary in the activities related to vocabulary teaching.

It is notable that the methods and techniques, including "vocabulary notebook", "using a dictionary", "guessing from context", "puzzle", "matching", "listening/watching", "note-taking" and "painting", in the activities examined were performed using reading and listening texts. In addition, the methods and techniques, including "sentence construction", "explanation", "text formation", "speech", "filling in the blanks", "connotation", "word play" and "concept map", were based on speaking and writing skills. After identifying the methods and techniques in the activities in the Turkish language textbooks for 5th, 6th, 7th, and 8th grade secondary school level, this study has determined the use of these methods and techniques for two types of vocabulary.

To ensure the validity and reliability of this study, the resulting data set of textbooks has been thoroughly reviewed twice by researchers, so that the effect of judgments in the textbooks in the set or the subjective judgments of the researchers themselves can be minimized (Yıldırım & Şimşek, 2018, p. 273). Then, another field expert examined a textbook that s/he chose randomly from the data set. To yield the reliability of the resulting data, this study used the formula suggested by Miles and Huberman (2019), which is P (Percentage of Agreement%) = $[Na$ (Agreement) / Na (Agreement) + Nd (Disagreement)] X 100 and found out that the agreement ratio between the coders is 89%.

Findings and Discussion

This study intended to identify the methods and techniques for vocabulary teaching in the activities in the Turkish language textbooks for secondary school level, and to determine the capability of these methods and techniques in developing productive and receptive vocabulary. It revealed that the textbooks for 5th, 6th, 7th, and 8th grade secondary school level used all these

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Söz Varlığı Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler Açısından Değerlendirilmesi

methods and techniques for vocabulary teaching for 473 times. It then concluded that a total of 16 individual methods and techniques are used in the textbooks and that these methods and techniques in the textbooks for all grades are of very similar nature. Another remarkable finding is that some visual methods and techniques for qualitative, rather than quantitative, comparison in vocabulary teaching, such as painting, photographing, concept map, concept cartoons, and so forth, are rarely present or absent at all in the textbooks. It is similarly reported in the research on vocabulary teaching in the relevant literature that some methods and techniques are abundantly used whereas others are absent (Yıldırım, 2006; Sarıca, 2014; Nurlu & Sarıca, 2015; Karagöl & Tarakçı, 2019; Şimşek & Demirel, 2020). The similar findings yielded in this study clearly indicate the need to include as many different methods and techniques as possible for vocabulary teaching in the activities, and to have a balanced distribution of such methods and techniques in the textbooks designed in the future (Şimşek & Demirel, 2020, p. 327).

This study also compared the methods and techniques for vocabulary teaching in the textbooks by different grades and found that the Turkish language textbooks for 5th graders most frequently used the techniques of vocabulary notebook, sentence construction and using a dictionary. Also, the Turkish language textbooks for 6th graders most frequently benefited from the techniques of vocabulary notebook, using a dictionary, matching and sentence construction; the most favored techniques in the textbooks for 7th graders are using a dictionary and guessing from context. The textbooks for 8th graders frequently used the techniques of vocabulary notebook, using a dictionary, guessing from context and crossword. The studies on textbooks both for primary school level and for secondary school level in the relevant literature have reported similar or related findings, which support the findings of this study (Lüle Mert, 2013; Dilidüzgün, 2014; Nurlu & Sarıca, 2015; Karagöl & Tarakçı 2019).

This study also examined the frequency of using these methods and techniques for vocabulary teaching in the Turkish language textbooks and revealed that the most frequently used method is vocabulary textbook. The second most used method, after vocabulary textbook, in the textbooks for all graders is using a dictionary. A yet another remarkable finding is that the methods and techniques intended to develop receptive vocabulary in the textbooks for all graders outnumber those intended to develop productive vocabulary. Therefore, it is necessary that methods and techniques to develop and enrich productive receptive vocabulary in a coordinated way should be systematically included in the activities in these textbooks.

It is also clear that traditional methods such as guessing from context, using a dictionary and sentence construction, which are still relevant and important today, should be used in combination with easy-to-use, effective, and fun methods that appeal to more than one sense for permanent learning of words in the educational environments designed to enrich vocabulary. Based on the findings of this study, it would be useful to benefit from different and diverse methods and techniques, instead of repetitive methods and techniques, in designing the vocabulary activities in the Turkish language textbooks for secondary school level. Making the lecture more engaging and interesting, this would also motivate students, and contribute to their permanent learning. Moreover, using the new words to be taught more frequently in oral and written expression, and including more methods and techniques that will support productive vocabulary in the textbooks would also contribute in this regard.

EK-1

SÖZ VARLIĞI ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ DEĞERLENDİRME FORMU

TÜRKÇE DERS KİTABININ ADI			
Kullanılan Yöntem ve Teknikler	Kullanım Sıklığı (f)	Söz Varlığı Türü	
		Alıcı Söz Varlığı	Üretici Söz Varlığı
Toplam			